

Karta pracy II/1a – Reakcje redukcji i utlenienia

1. Reguły ustalania stopni utlenienia

1	<p>Pierwiastki w stanie wolnym (nie związane z atomem (atomami) innego pierwiastka mają stopień utlenienia równy (zero) 0 ; $\overset{0}{\text{Cu}}$; $\overset{0}{\text{H}}$; $\overset{0}{\text{S}}$; $\overset{0}{\text{C}}$</p>
2	<p>Wodór we wszystkich związkach chemicznych (z wyjątkiem wodoroków litowców i berylowców, w których ma stopień utlenienia równy -I) ma stopień utlenienia równy +I :</p> <p>$\overset{+I}{\text{H}}\overset{-II}{\text{O}}$; $\overset{+I}{\text{C}}\overset{-II}{\text{H}}$; $\overset{+I}{\text{Na}}\overset{-II}{\text{O}}\overset{+I}{\text{H}}$; $\overset{+I}{\text{H}}\overset{-II}{\text{S}}\overset{+I}{\text{O}}$; $\overset{+I}{\text{K}}\overset{-I}{\text{H}}$; $\overset{+I}{\text{Ca}}\overset{-I}{\text{H}}$</p>
3	<p>Tlen we wszystkich związkach chemicznych (z wyjątkami: fluorku tlenu, w którym ma stopień utlenienia +II: $\overset{+II}{\text{O}}\overset{-I}{\text{F}}$ lub +I: $\overset{+I}{\text{O}}\overset{-I}{\text{F}}$, nadtlenków, w których ma stopień utlenienia -I, w podnadtlenkach, w których ma stopień utlenienia -1/2) ma stopień utlenienia -II:</p> <p>$\overset{+I}{\text{H}}\overset{-II}{\text{O}}$; $\overset{+I}{\text{H}}\overset{-II}{\text{S}}\overset{-II}{\text{O}}$; $\overset{+I}{\text{Na}}\overset{-II}{\text{O}}\overset{+I}{\text{H}}$; $\overset{+II}{\text{F}}\overset{-II}{\text{O}}$; $\overset{+I}{\text{Na}}\overset{-II}{\text{O}}$; $\overset{-I}{\text{K}}\overset{-II}{\text{O}}$</p>
4.	<p>Fluor we wszystkich związkach chemicznych ma stopień utlenienia równy -I: $\overset{-I}{\text{H}}\overset{+I}{\text{F}}$; $\overset{-I}{\text{Ca}}\overset{+I}{\text{F}}$</p>
5	<p>Litowce w związkach chemicznych mają stopień utlenienia równy +I, berylowce mają stopień utlenienia równy +II, natomiast glinowce +III:</p> <p>$\overset{+I}{\text{Li}}\overset{-II}{\text{O}}\overset{+I}{\text{H}}$; $\overset{+I}{\text{Na}}\overset{-II}{\text{O}}$; $\overset{+I}{\text{K}}\overset{-II}{\text{O}}$; $\overset{+II}{\text{Ca}}\overset{-II}{\text{S}}$; $\overset{+II}{\text{Mg}}\overset{-II}{\text{O}}\overset{+I}{\text{H}}$; $\overset{+III}{\text{Al}}\overset{-II}{\text{O}}$</p>
6	<p>Suma stopni utlenienia atomów pierwiastków w cząsteczce związku chemicznego jest zawsze równa zero (0); (przykład obliczenia stopnia utlenienia siarki w cząsteczce siarczanu(VI) potasu z wykorzystaniem wcześniej poznanych reguł);</p> <p>$\overset{+I}{\text{K}}_2\overset{x}{\text{S}}\overset{-II}{\text{O}}_4$</p> <p>$2 \cdot (I) + 1 \cdot x + 4 \cdot (-II) = 0$</p> <p>$2 + x - 8 = 0$</p> <p>$x = 8 - 2 = 6(\text{IV})$ – siarka jest na +VI stopniu utlenienia</p>
7	<p>Stopień utlenienia jonu prostego jest równy ładunkowi tego jonu: $\overset{+III}{\text{Fe}}^{3+}$; $\overset{-II}{\text{S}}^{2-}$; $\overset{-I}{\text{Cl}}^{-}$; $\overset{+I}{\text{Cu}}^{+}$; $\overset{+I}{\text{H}}^{+}$; $\overset{-I}{\text{H}}^{-}$;</p>
8	<p>Suma stopni utlenienia atomów pierwiastków w jonie złożonym jest równa ładunkowi tego jonu: przykład obliczenia stopnia utlenienia fosforu w anionie $\overset{x}{\text{P}}_2\overset{-II}{\text{O}}_7^{4-}$</p> <p>$2 \cdot x + 7 \cdot (-II) = -4$</p> <p>$2x - 14 = -4$</p> <p>$2x = 14 - 4 = 10$</p> <p>$x = 5 (\text{V})$ - fosfor jest na +V stopniu utlenienia.</p>
9	<p>Ustalanie stopnia utlenienia atomów węgla w związkach organicznych – formalnie każdą grupę atomów połączonych z rozpatrywanym atomem węgla należy rozpatrywać jako odrębną cząsteczkę, dla której suma stopni utlenienia atomów pierwiastków wynosi zero (0);</p> <p>$\overset{-III}{\text{C}}\overset{+I}{\text{H}}_3 - \overset{-I}{\text{C}}\overset{+I}{\text{H}} - \overset{0}{\text{C}}\overset{+I}{\text{H}} - \overset{-II}{\text{C}}\overset{+I}{\text{H}}_2 - \overset{-III}{\text{C}}\overset{+I}{\text{H}}\overset{+I}{\text{O}}\overset{+I}{\text{H}}$</p> <p>$\overset{-III}{\text{C}}\overset{+I}{\text{H}}_3 \text{ OH}$</p>

2. Pozostałe zasady

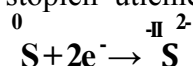
- ❖ Umownie przyjmuje się, że wszystkie wiązania w cząsteczkach związków chemicznych mają charakter jonowy, więc w cząsteczkach związków chemicznych występują nie atomy pierwiastków lecz ich jony proste.
- ❖ Stopnie utlenienia atomów pierwiastków zapisuje się nad symbolem pierwiastka cyframi rzymskimi, w przypadku dodatniego stopnia utlenienia nie potrzeby zapisywania znaku + (cyfry arabskie stosuje się przy zapisie stopnia utlenienia 0 i -1/2).

3. Procesy utlenienia i redukcji

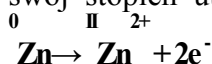
- ❖ **Proces utlenienia** – jest zawsze związany z podwyższeniem swojego stopnia utlenienia przez atom.
- ❖ **Proces redukcji** – jest zawsze związany z obniżeniem swojego stopnia utlenienia przez atom. Procesy utlenienia i redukcji są ze sobą **sprzężone**, co oznacza, że jeżeli w określonej reakcji atom(y) któregoś pierwiastka ulega(ją) utlenieniu, to inny atom(y) innego pierwiastka ulega(ją) redukcji, czyli procesy utlenienia i redukcji przebiegają jednocześnie.

4. Utleniacze i reduktory

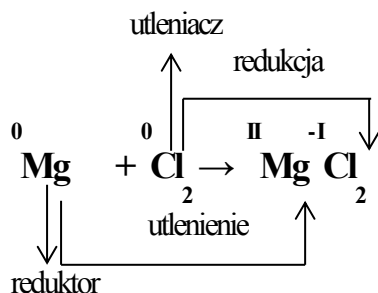
- ❖ **Utleniacz** – atom pierwiastka (lub atom w określonym związku chemicznym lub jonie), który nie osiągnął swojego najniższego stopnia utlenienia, pobierając elektrony obniża swój stopień utlenienia jednocześnie podwyższając stopień utlenienia reduktora

- ❖ **Reduktor** – atom pierwiastka (lub atom w określonym związku chemicznym lub jonie), który nie osiągnął swojego najwyższego stopnia utlenienia, oddając elektrony podwyższa swój stopień utlenienia jednocześnie obniżając stopień utlenienia utleniacza.

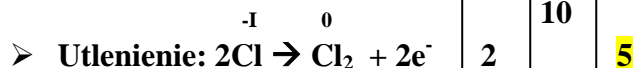
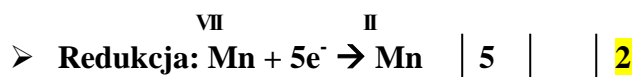

5. Przykład procesu utlenienia i redukcji

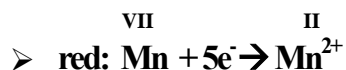
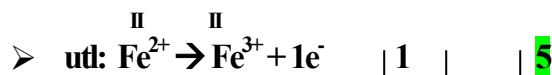
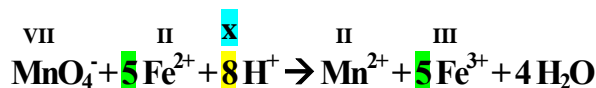
Magnez oddając dwa elektrony podwyższył swój stopień utlenienia z 0 do +II – uległ utlenieniu, jednocześnie zredukował chlor, który pobierając jeden elektron obniżył swój stopień utlenienia z 0 do -I uległ redukcji jednocześnie powodując utlenienie magnezu.

6. Dobieranie współczynników stechiometrycznych metodą bilansu elektronowego – równania połówkowe utlenienia i redukcji

- Pozostałe współczynniki: **16HCl**; **8H₂O**, **2KCl**, **2MnCl₂** – dobieramy bilansując atomy pierwiastków po lewej i prawej stronie równania.

7. Dobieranie współczynników stechiometrycznych w reakcji zapisanej w formie jonowej

➤ Obliczenie liczby kationów H^+ :

suma ładunków na jonach po obu stronach równania musi być taka sama

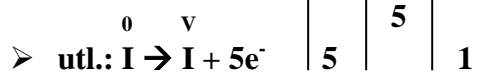
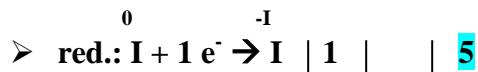
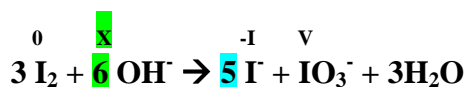
$$-1 + 5 \cdot (+2) + x = 2 + 5 \cdot (+3)$$

$$x = 17 + 1 - 10 = 8$$

Uwaga: w przypadku, gdy należy dobrać liczbę anionów OH^- w równaniu należy wstać wyrażenie $-x$ (odjąć x)

8. Szczególne przypadki reakcji redukcji i utlenienia

❖ **Reakcje dysproporcjonowania** - utleniaczem i reduktorem jest ta sama substancja (atomy tego samego pierwiastka)

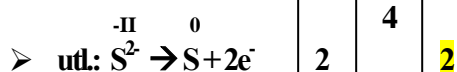
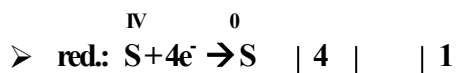
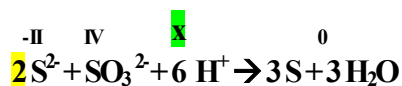

➤ obliczenie liczby anionów OH^- :

$$-x = 5(-1) + (-1) = -6$$

$$x = 6$$

❖ **Reakcje synproporcjonowania** - produktem reakcji jest ta sama substancja (atomy tego samego pierwiastka)

➤ obliczenie liczby kationów H^+

$$2 \cdot (-2) + 1 \cdot (-2) + x = 0$$

$$x = 6$$

